

ՀԻՆԳԵՐՈՂԻ ՏԱՐԻ

ՄԱՍԿ

Տարեկան գինը 5 ռուբլի, կես տարվանը 3 ռուբլի:
Թիֆլիսում գրվում են խոսքերատանը, պ. Մատուրեանի:
Արամիսանների խանութում:
Օտարաբարակացիք զինում են ուղղակի
Тифлис. Редакция „Мшакъ“.

ՄԱՍԿ

Ի բազմիցս ԿԵՄ ՏԱՐԱՎԱՅ Բաժանորդագրության գինը, յուրին 1-ից մինչև զեկտեմբերի 31 1876 թ. 3 ՌՈՒԲԼ է: Կրկն կարել է ՄԱՍԿԻ խոսքերատան մէջ, պ. ՄԱՍՈՒՐԵԱՆԻ և նոյնպէս պ. ԱՐԱՄԻՍԱՆՆԵԱՆԻ խանութում:

Խոսքերագրութիւնը խնայում է նոյա, որք զեւ ին միտքի: ՄԱՍԿԻ ներկայ տարվայ ԲԱՅԱՆՈՐԴԱՅԻՆԸ, շուտով հասցնել նրան խոսքերագրութիւնը:

Հասցէն Тифлис, редакция армянск. газетъ „Мшакъ“.

ԱՐՎԵՍՏՆԵՐԻ ԶԸՆՈՒՆ

Արվեստներ չը կան: — Եւ ըբքին տեսու թիւն: Արվեստական գործը: Կամակ խոսքերին: Ներքին լուրեր: — Արտաքին տեսու թիւն: Թիւրքիա: Վերջին լուրերը պատերազմական բնույթի: Ֆրանսիա: Կամակ Կ. Պոլսի: Կամակ իտալիայից: — Գայտարարութիւններ: — Ֆէլիէ տօն:

ԱՐՎԵՍՏՆԵՐԻ ԶԸՆՈՒՆ

Սորանից մի քանի ժամանակ առաջ մենք հաղորդած էինք մեր ընթերցողներին, որ Կ. Պոլսի վերջին յեղափոխութեան պատճառով Թիւրքաց մայրաքաղաքի արվեստաւորները գաղթել են սկսում գէպի կովկաս և մասնաւորապէս գէպի Թիֆլիս: Նրանք տեղափոխվում են մեզ մօտ իրանց ընտանիքներով անգամ:

Մեզ պատմում են որ տասն կամ տասն

ՖԵԼԻԷՏՈՆ

Մարտիկներ: — Սպանութիւններ և աւազակութիւններ: — Օրիորդ Անդրեկովու մահը: — Ամենքը պէտք տարձանակ դործ անեն: — Ինչ կանոն է թէ իմ սենեակը աւազակ կը մտնի: — Գաղաքակրթված աւազակներ: — Ուրիշ տեսակ աւազակութիւններ և բռնութիւններ: — Պ. Աղայեանց: — Գաւառից ստացած յօդվածը: — Ով իրաւունք ունի հայոց լեզուի վրա խօսել: — Հարկաւ, զարուկիւս և այլ կերակուրներ: — Գարձեալ օրիորդ Անդրեկովի: — Իմ խորհուրդը մեր կանանց և աղջկաներին: — Կ. Պոլսի լրագրութեան խոշոր ստուր: — Ուրա լրագրութիւնը և հայերը: — Պ. Ստալինսկու պատահած փորձանքը: — Փառք ստուծու որ չոքերը անցան:

Բայց, սլավոնացիին եւ արեւելեան հարցի վրա խօսակցութիւնից, վերջին ժամանակները Թիֆլիսի մէջ օրակա խօսակցութիւնների առարկայ են լինում այն աւազակութիւնները և սպանութիւնները, որոնք բաւական յաճախ են սկսել պատահել մեր քաղաքում: Օրիորդ Անդրէ Եվսկուս պատմութիւնը դու հետաքրքրում է ամենքին: Երբէք եղած չէ որ ամբողջ Թիֆլիսը այդքան երկար ժամանակ մի և նոյն անցքով հետաքրքրված լինէր... Եւ ինչպէս չը հետաքրքրվէր... Մի աղջիկ խելօք, գեղեցիկ և հարուստ, չլքապատուած իր ընտանիքով, որ նրան յարգում էր որպէս մի աղջիկ, համառ, չուղանող ատող, պատասխանք սիրող, մի աղջիկ որին իր մայրը ոչ թէ միայն սիրում էր, բայց կարելի է սակե պաշտում էր, — այդ աղջիկը անպատանու է քաղաքից դուրս գտնվող իր սեփական տանից, որ պաշտպանված է եղել քաղմաթիւ ծառաներով, որի մուտքը անմատչելի էր գաւթում գտնված մի քանի գաղան չնրի պատ-

և հինգ տարի առաջ Կ. Պոլսում հայերի ձեռքում գրեթէ չը կային արվեստներ և կէթէ կային էլ շատ նահապետական դրութեան մէջ էին: Չանազան արվեստական արդիւնքներ պատրաստի բերվում էին Եւրոպայից: Բայց վերջին ժամանակները հայերը սկսեցին ուսումնասիրել զանազան արվեստներ, յանձնել եւրոպացի արվեստաւորներին իրանց երկիւստերին արվեստ սովորելու համար, և այժմ արդէն կարողանում են մրցել եւրոպական արվեստաւորների հետ:

Եթէ ուշադրութեամբ նայենք Թիֆլիսից հայոց ազգաբնակչութեան վրա, կը համոզվենք որ մենք իսկապէս չունենք արվեստաւոր դաս այդ բանի եւրոպական բուն նշանակութեամբ:

Կան, այո, արվեստաւորներ մեզանում, զանազան արդիւնքներ ամենապղծական կերպով դործող և նահապետական կերպով պատրաստող Թիֆլիսի Միջն-փողոցում նստած արվեստաւորների պէս, — բայց որքան ստոր են այդ արվեստները, որքան անընդունակ են նրանց սկզբնական եղանակները մրցութիւն անել եւրոպական արվեստներին:

Մեղանից ամեն մէկը դիտէ, թէ որքան թանկ է նստում իրան ամեն բան պատրաստի առնել Թիֆլիսի գերմանացի, ֆրանսիացի, կամ հրէա-օղեսացի խանութներից: Ամեն բանին պէտք է կրկին գին վճարէ մարդը, և դարձեալ ապրանքը գրեթէ անպէտք է:

Յանկայն էր որ այժմ, կը հայերի դրութիւնը այդքան անապահով է Կ. Պոլսում, այնտեղ ճարտար հայ արվեստաւորներ, արվեստի որ ճիւղի ներկայացուցիչներ և լինէին, մեզ մօտ գային, գետնի վրէժի Թիֆլիսում, որ տեղ արվեստները մեր հայոց ազգաբնակչութեան մէջ զարգացման այդքան ստոր աստիճանի վրա են կանգնած:

Թիֆլիսեցի ամեն մէկ հայ արվեստաւոր

ճառում... և նրա մարմինը գտնում են Կուր գետի ափում, Թիֆլիսից 50 վերտու հեռու: Գարաբեհ-զում... Մարմինը վրա նշմարվում են բռնութեան հետքերը... Ով է խեղդել նրան, ով է տարել նրան այդքան հեռու... Թէ նա բռնի խեղդված է եղել, — այդ հաստատ է: Թէ գիպել Թիֆլիսում ջրի մէջ դցած էր, — այդ նոյնպէս հաստատ է, որովհետեւ յայտնի է որ այդ ժամանակին, ամառը, երբ Կուրի մէջ ջուրը փոքր է լինում, ջրի մէջ ընկած դիակը շատ շատ մինչև Սոդանդուկ անտառանք տեղ է հասնում, և երբէք չէ կարող հասնել մինչև Գարաբեհ: Եւ թէ ճանաչել էր, — այդպէս շուտ հասնել չէր կարող: Եւ ինչի են սպանել այդ ամենքից պատճառ, սիրած, յարգված, այդ համակրելի օրիորդին... ոչինչ չեն գողացել, մինչև անգամ ոսկեայ թրասը: Եւ դիակ դարձած կոյսի ձեւեր վրա է մնացել: Ուրեմն գողութիւն անելու համար չէր...

Այդ անցքը այնքան վրդովիչ է, այդ սպանված, խեղդված կոյսի պատկերը այնքան զղկելի և դարձուրելի է, որ վերջին ժամանակ մեր քաղաքում պատահած ուրիշ սպանութիւններ և մանր աւազակութիւններ մարդը մոռանում է, թէ և այդ տխրալ անցքերը սկսել են բաւական յաճախ կրկնվել մեզանում: Այնքան յաճախ են սկսել կրկնվել այդ անցքերը, որ քաղաքացիներից իւրաքանչիւրը պէտք է այժմ ատրճանակ պահէ իր տանը: Եւ էլ ճարեցի ինձ համար ատրճանակ, թէ և ոչ աղջիկ եմ և ոչ հարուստ, և յայտնում եմ հրապարակապէս ամենքին, ով կը բարեհաճէ գիշեր ժամանակ դռնից, կամ պատուհանից մտնել ընակարանս, որ առանց երկար ու բարակ նրա հետ մասլանութիւններ անելու, կարճակէմ նրա վրա ատրճանակել: Եւ ուշադրութիւն չեմ դարձնի այն բանի վրա, թէ մեր պոլիցիան և դատաւորները կարող են ինձ մարդասպանութեան մէջ մեղադրել, այն ինչ եւ կարծում եմ որ կատարեալ իրաւունք ու-

կամ առեւտրական դասից, և շատ անգամ էլ դործ չը գտնող փոքր ի շատէ լուսաւորված դասից, հենց որ տաս լուրը ունի իր զրպանում, իսկոյն առնում է մի քանի փութաժ իրեղեններ, քիչ էլ փող պարտքով է վերցնում ու մի խանութ է բացանում... Եւ այդ պարտքով վերցրած փողով, երբ արդէն քիչ շատ կրեղիտ ունի, գնում է Մօսկվա, Վիեննա, Փարիզ և այնտեղից բերում է զանազան շուպյութեան առարկաներ...

Ամառական լինելը մանաւանդ այդ տեսակ վաճառական շատ հեշտ բան է:

Իսկ արվեստաւոր լինելու համար հարկաւոր է փոքր ի շատէ մասնագէտ լինել...

Եւ ահա անշաղի շատ բազմաթիւ են մեզանում այդ անգործ և անարդիւն փոքրիկ խանութներ, իսկ արվեստ չը կայ ամբողջ քաղաքում: Ուրեմն վաճառականներ, այսինքն միջնորդներ եւրոպական արդիւնքների և մեր տեղական առնողների մէջ, օրից օր բազմանում են, իսկ քաղաքի սեփական արդիւնքներում չը կայ, սեփական արվեստաւոր դաս մենք չունենք...

Ի հարկէ երկիրը որ ինքն չէ արդիւնաբերում, բայց միայն առնում է օտար երկիրներից, — այդ տեսակ երկիր չէ կարող հարստանալ և առաջ գնալ:

Ու թէ միայն մենք մեր արդիւնքներից ոչինչ չենք ծախում օտար երկրներին, ուրեմն այնտեղից փող չէ մանում մեզ մօտ, բայց ինքներս ոչինչ չարդիւնաբերելով և օտար ապրանքներ և իրեղեններ (մանաւանդ շուպյութեան իրեղեններ) օտար երկրից բերել տալով մեր փողերը չեն մնում երկրի մէջ, այլ բոլոր մեր գումարները արտասահման են հոսում:

Դեռ հեռու է այն ժամանակը, երբ մենք կարողանանք այնքան պիտանի և այնքան մեծ քանակութեամբ արվեստների զանազան ար-

հում ինձ պաշտպանել զիւրալային անկող հիւրերից: Ասում են թէ քաղաքային հիւանդանոցի սնունդին, որ ատրճանակ է արձակել իր բնակարանը զիւրեք ժամանակ մտած թուրք աւազակի վրա և նրան սպանել է, մի քանի մարդիկ մեղադրում են թէ ինչի նա սպանել է թուրքին: Նրան ասում են թէ իմանում դուք դուք էք յարձակվել նրա վրա և ոչ թէ նա է յարձակվել ձեզ վրա... դուք ինչի մի վկայ չը կանչեցիք:

Ուրեմն պահանջում էք որ թէ անկողինը մէջ պարկած ժամանակ տեսնում եմ թէ պատուհանից խանդալդ ձեռքի մի աւազակ է մտնում, և չը պէտք է ինձ պաշտպանեմ, այլ դիմեմ աւազակին և ասեմ՝ համեցէք, ինչպէս էք լաւ էք, խնդրեմ նստեցէք, պապիրոս կամ սիգար չէք կամեում, դուք երեկ կամեում էք ինձ սպանել, բայց եւ իրաւունք չունեմ ինձ պաշտպանել մինչև որ վկայ չը կանչիմ: Եթէ բարեհաճէք, մեծապատիւ պարոն, սպանել փոքր ինչ եւ իսկոյն կը դամ: Ինչդրեմ նստեցէք, եւ իսկոյն մի վկայ կը կանչեմ: Ահա ձեզ մի կտոր թուղթ և գրիչ՝ բարեհաճեցէք մի պրօտօ օկօլ ստորագրել, որպէս զի եւ կարողանամ արդարաւաղ թէ ձեզ սպանեմ... ասա եկաւ և վկան, այժմ կարող էք սկսել...

Եւ կարծում էք որ աւազակը կը սպասէ: Չեմ կարծում որ մեր երկրում աւազակութիւն անողը կարող է մինչև այդ աստիճան քաղաքակրթված լինել...

Այժմ խօսենք ուրիշ տեսակ աւազակութիւնների և բռնութիւնների վրա, որոնք դործվում են մեր քաղաքում և որոնք Սերբիայում, Բոսնիայում և Հայաստանում Թիւրքերից դործված բռնութիւններից պակաս չեն: Պատմում են որ նոսրերում մի հայոց օրիորդաց ծխական դպրոցի

զինեցներ ներկայացնել որ վաճառահաններ նրանց օտար երկրները, — բայց ներքին է ցանկանալ որ գտնէ մեր երկրում պատրաստած ամեն տեսակ արվեստական արդիւնքներ կարողանայինք էժան կերպով առնել, և փողը երկրի մէջ մնար, փոխանակ որ ուղարկէք մեր բոլոր փողերը արտասահման:

Եւ ինչքան օգուտ կը բերէին մեր երկրին և քաղաքի ազգաբնակչութեան մշակ արվեստաւոր դասին ուսում առած, լաւ պատրաստված մասնագէտ արվեստաւորները, եթէ գետնի վրէժի մեր քաղաքում և արվեստանոցներ բաց անէին...

Որքան մարդիկ մեր միջին և ստորին դասից, թէ տղաներ թէ աղջիկներ պարտաւճանք կը գտնէին այդ արվեստանոցների մէջ և միջոց կուենային իրանց հացը ձարել և ժամանակով արվեստին լաւ ծանօթանալով, օրինաւոր արվեստաւորներ դառնալով՝ իրանք կը հարստացնէին երկիրը սեփական արդիւնքներով...

Դա մի ծանր և նշանաւոր տնտեսական խնդիր է, որից կախված է մեր քաղաքում պրօլետարիատի, անգործ և անպաշտօն մարդիկների թիւի պակասելը, կախված է նախասկան ապահովութիւնը մեր արվեստաւոր դասի, նորա բարոյական և մտաւոր զարգացման աստիճանը...

Մենք սրտով ուրախ կը լինէինք իթէ Կ. Պոլսից գային զանազան արվեստագործական ճիւղերի մեր հայրենակից լաւ պատրաստված, մասնագէտ, ճարտար արվեստաւորներ՝ նոքա իրանց գործունեութեան համար լաւ ասպանբէլ կը գտնէին մեզ մօտ և մեզ էլ մեծ օգուտ կը բերէին, պատուաստելով մեր քաղաքի արվեստաւոր ազգաբնակչութեան մէջ ծանր, ընտիր, հիմնաւոր և էժան արվեստ...

Գ. Ա.

վարչութիւնը գտնով մտել է նոյն եկեղեցու աղաքայ ծխական դպրոցի ընակարանը, աքսորել է այնտեղից տղաներին և սեփականացրել իրան այդ վերջին ուսումնարանի բնակարանը: Պատմում են նոյնպէս որ պ. Վազարոս Աղայեանը զբի տեղ աւելը ձեռքին, բռնի մտել է հայոց գրականական պահլէօնը և տեղաւորվել է այնտեղ երրորդ աթոռի վրա: Պատմում են նոյնպէս որ մի լրագրի բռնի մտել է պատմութեան տաճարի մէջ և անհիղծ, անողորմ, անխնայ կերպով կոխում է պատմական իրողութիւնների ճշմարտութիւնները:

Այդ տեսակ աւազակութիւնների դէմ մենք չենք կարող ոչ ատրճանակ, ոչ էլ գրիչ գործածել... Ատրճանակը անողորմ պաշտպանել մարդուն անամօթութեան դէմ, իսկ սեփական գրիչը չարժէ գործածել... Թանաքն էլ թանգ է շատ... Մեր թանաքը և գրիչը խնայելով, աւելի լաւ է գործ կածենք պ. Աղայեանից դէմ արդէն մի պատրաստ գրվածք, որ ստացել ենք նրա մասին գաւառական մի քաղաքից: Ահա յօդվածը:

«Ամեն մարդու համար իւր պատիւը թանգ արժէ. միանգամ ճանաչելով մարդու, քիչերը կը համաձայնվին բանակաւ մտնել նրա հետ, որի շքրութիւնների վրա կարծես խաղում են փողոցային անվայել բառերը, որ ցած թափվին հարկը պահանջվածին պէս: Ուստի զարմանալի չէ, որ պ. Աղայեանի նման մարդկանց գրական աշխատութիւնները մենք մինչև այսօր քննադատութեան ենթարկված չը տեսնենք: Սորա պատճառը պարզապէս միտնել կը գտնեն նրանց կատարեալ արժանաւորութեան մէջ, բայց մենք հեռու ենք այդպէս կարծելուց: Մի մարդ միայն իրաւունք ունի պ. Աղայեանից գրական աշխատութիւնների մասին որ և ինչ կարծիք յայտնել, և այդ մարդն է պ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Համ 2—01 մասնաւոր զգուշացում

ՍԼԱԽՈՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ

Ամբողջ Ռուսաստանում նշմարվում է անկարգերի համակրութիւնը զէպի սլավոնական գործը: Ամեն տեղ հիմնվում են մասնաւորութիւններ, հաւաքվում են զուգարներ յօգուտ վերաբարձաների, ուղարկվում են պատերազմ բռնկիւնի և այլն: Լինում են խնջոյքներ, թաւորական ներկայացուցիչներ, կոնցերտներ, ժողովրդական զբօսանքներ, հրատարակվում են զրքեր, կարգվում են հրապարակական դասախօսութիւններ: — այդ բոլորը յօգուտ պալատացիների: Ծառայողները և զինուորականները նուիրում են այդ նպատակին իրանց ուժիկից մի յայտնի սրօցէնտ, և այլն:

Թիֆլիսում էլ բաւական մեծ համակրութիւն կայ այդ գործին:

Յիշենք կրուժօկի, հայոց կուրբի գրական երկերները և կոնցերտները, տաւիւրի մէջ հաւաքվող նուիրականութիւնները, պետական ծառայողներից ընծայված իրանց ուժիկից յայտնի սրօցէնտ և այլն:

Կիրակի օր, օգոստոսի 22-ին Թիֆլիսի Ալեքսանդրի ան աղբիւրում եղաւ մեծ ժողովրդական զբօսանք, զինուորական կրաւորներով եւ հրախարութիւններով: Այդ ժողովրդական տօնի զօրէն գալով պարտական ենք գրաւորապէս պ. Զեմլինիչի եւսանդին, որ յանձն առաւ գործը, չը խնայելով ոչ ժամանակը, ոչ էլ սեփական զհարկերով: Մեր համարը և զամառական կանոնից շատերը նշանակաւոր նուիրականութիւններ արին: Համարները մեծ մասամբ ի հարկէ հայեր և վրացիներ, բայց որոնց թւում տեսանք և մինչև անգամ հրահանքներ, մեծ եռանդով կատարում էին իրանց պաշտօններ, փողեր ժողովում, փողեր հաշուում, և այլքի մէջ կարգապահութիւն մի հսկում: Զինուորական կրաւորները ձրի էր ածում: Ժողովուրդը որ շատ բազմաթիւ էր, այնպէս որ ժամը 8-ին կամ 9-ին դրեալ ժամը էր մինչև անգամ այլիկ անցքերով պատել: Էր խնայում բայց մոտքի փողից, որ մեծ մասամբ տաս կօպէկից աւելի էին տալիս, զգնէ իր լուսնները և տաւիւրի մէջ որ ման էին ածում մի քանի տիֆլիսներ, օրիորդներ և երիտասարդներ: Լուսաւորութիւնը ձրի յանձն առաւ քաղաքային լուսաւորութիւն կապալաւոր պ. Գեորգե Կաւսումով: Հրախարութիւնը բաւական անգու էր: Ժողովրդի մէջ մեծ նկատեցիւր և բաւական շատ թուրքեր և պարսիկներ: Ընդամենը հաւաքվեցաւ 1698 բուրջ զուգար:

Փողերը նոյն զինքը հաշուեցան և յանձնակցան ում որ հարկն էր, նորին Մե-

ծուծեան կայսրուհու հովանաւորութեան տակ գտնվող վերաւորականներին օգնելու համար հիմնված մասնաւորութիւն հասցնելու համար:

Իրանք համարները չը խնայելով մի քանի ժամի ծանր աշխատանքներ, զարձակ նոյն երեկոյ իրանք հաշուեցին իրանց հաւաքված փողերը:

Եւր արդէն բոլոր այցելուները հետացան այդից, մեր արվեստաւորները գրեթէ մինչև առաւօտը մնացին Զեմլինիչի պալատում, ուր լաւ կերպով ուտելով, խմելով, երգելով և անկաշար աւրաւ կանչելով աւ կինացիներ առաջարկելով:

ՆԱՍՏԱԿ ԽՐԴԱԳՐԻՆ

Ղալար, օգոստոսի 12-ին

Խնդրեմ տեղի տալ ձեր յարգելի լրագրում այս երկուող յայտարարութեանը ի դիտութիւն մեր ազգայնոց:

Այս տարուայ մայիսի 10-ին Ղալարում պատահած ընդհանուր քանդակութեան պատճառով հիմնուել է Ղալարում մասնաւորութիւն, որ հոգում է ապահովացնել վիճակը այն բազմաթիւ ընտանեաց, որք այդիներ ընդէ կորստեան պատճառաւ կրում են այժմ ամենայն տեսակ նեղութիւն: Այդ մասնաւորութիւնը յայտնում է ի լուր ամենեւեց, թէ ուր մարդասիրաբար օգնել կը կամենայ իւր թրուտանցեալ եղբայրը, թող բարեհաճէ ուղարկել իւր նոյնը ուղղակի այս մասնաւորութիւն, որի հասցեն այսպէս է՝ Князь. Вл. Продовольствен-ную комиссію, при Городской думѣ.

Անդամ մասնաւորութիւնի Ա. Կանկանանց Առաքել Մուրմանանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՆԵՐ

«Тифлисск. Вѣст.» լրագիրը հարդրում է որ օգոստոսի 17-ին Զեմլինիչի ջրաղացից ոչ հեռու Թիֆլիսի ՍԼԱԽՈՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻ մէջ կարած մի տասնհինգ տարեկան պատանու դիակը: Արտաքին նըշաններից, այն է անշնչած դիւր մազերից կարելի է հետեցնել որ սպանվածը թուրք է եղել:

Միջ պատմում են որ մի հայ ԷԼԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՆԻՍԻՑԻ ԵՐ հրաժարականը տուած ուսուցա զօրքի օֆիցէր էր, ուղարկվում է այս օրերս զէպի Սիրիա, սլավոնական զօրքի մէջ մտնելու համար:

ԱՍԽԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻ մեջ գրում են՝ Էլբրուսից և Ղարսից մեջ տնտրւ լուրեր են հանում այնուդի հայերի թշուառ վիճակի վրա: Բիրտանիաների դուրսից ապահոված չէ թուրքերի բացարձակ յարձակումներից: Ղարսի մէջ թուրքերը մի հայի տուն են մտել այս օրերս և խնջ հայի խնայաւոր կտոր կտոր են արել:

Խանաթու չէինք համարում պ. Աղայեանցին, որովհետեւ նրան ընդունում էինք ապագրական մարբութեան, ապարանական սրբապետութեան վերա միայն հսկող և ոչ թէ ստացած յօդուածներն ուղղորդող: Իսկ եթէ «Փորձ» հանդէսի աշխատակիցներն այնքան քիչ են փախաւորում իրանց սեփական համոզմունքը և հայեացքը, որ իրանց գրուածներն անպայման ենթարկւում են մի անձի բարեհաճութեան, որ նա իւր տեսութեան համեմատ ծածկէ նորանց, ապա մենք պատրաստ ենք (այս մասին զրական պատասխան ստանալուց յետոյ) համառօտապէս ցոյց տալ, որ այդ անձը չունի պատրաստած ուղղութիւն, նախառանձնած հետեւեալը, այլ յօդուածները սրբապետութե քաղաք, լրագրութեամբ: Պարզեմալ որ եւ հայ եւ ծնունդ, հայ ստուած, հայ կրթված (կարծես թէ լեւաւաքնակ հայ հովիւների այդպէս չեն), ուրեմն և աւելի բաւ կարող եւմ դատել լեզուի հիմնական կանոնների, նորա փոփոխութիւնների, կարճ՝ նորա ծնունդը, ապրելու, զարգանալու մասին, — սխալ է, բայց եթէ ճշմարիտ էլ լինի, այնու ամենայնով մեզ համար բոլորովին նշանակութիւն չունի, որովհետեւ մենք էլ ունենք նոյն առանձնապատկութիւնները: Անցնենք այժմ չէ և չի բացատրականներին, որոնք այդքան կօլաւ յարձակումների պատճառ դարձան: Նախ և առաջ մի հարց՝ միթէ ամենայն տարակրօնների խնդիր դիտութեան որ և իցէ ճիշդ, այն իսկ լեզուի մէջ, վճռվում է ձայների առաւելութեանը: Եթէ մեր գրականութեան հերոսը այս հարցին պատասխան տալ կը վստահանայ, այն ժամանակ չենք զրանալ ոչ միայն բնական դիտութիւններից, այլ և լեզուի մէջ գործածուող բաղաժանեւ ձևերից օգուտ բաղելով, ապացուցանել նորան, որ այդ տեսութեանը հաստատ հիմք չունի: Զէ և չի բացատրականների վերաբերութեամբ մեր կարծիքը (ոչ հաստատ վճիռը, որովհետեւ վճիռ տա-

նել մի քան կամեւում է օգնել սլավոնացիներին, կարող է իր նուիրատուութիւնները հասցնել նոյնպէս «Մշակի» խմբագրութեանը: Մենք ամենքս տալիս ենք մեր կարողութեան չափ յօգուտ այդ հերոսական ազգերի, որք զենքը ձեռնին, լաւ են համարում մեռնել, քան թէ թշուառ և ամօթալի ստրկութեան լուծը տանել: Մենք գիտենք որ կովկասեան հայերը չեն զրանում առ իրանց կարողութեան չափ յօգուտ սլավոնացի բրիտանեաների, — ինչպէս և ռուսները, վրացիները և ուրիշ ազգութիւնների անդամները ուրախութեամբ կը տալին, եթէ Թուրքիայի հայերը սլավոնացիներին նման պատերազմայիս լինէին: Եւ ահա մենք բաց արինք սլավոնացիների համար ստորագրութիւնը: Մինչև այժմ կայ մեր ձեռքում «Մշակի» խմբագրութեանց 3 բուրջ և պ. Ա. Մարկիսանանց 1 բուրջ:

«Кавказ» լրագիրն հարդրում են ՂԱԼԱՐԻՑ որ աղբիւրում պ. խօջապեանց որ ուղարկվեցաւ Ղալար այդ բաղաժան պատկանող խաղողի այգիներից ցրտի պատճառով կրած վնասը գնահատելու համար, մասնակցութեամբ Ղալարի վիճակային կառավարչի օգնականի և քաղաքի պատգամաւորների՝ գնահատեց այգեգործերից կրած վնասը 978,404 բուրջ գումարի չափով, իսկ զգարչներին տերութեան կողմից փոխ տալու գումարը, փոխանակ նրանցից խնդրած 600,000 բուրջի, բաւական է համարում 250,000 բուրջի գումարը:

Անդադար կրկնում ենք մեր բաժանորդներին լիեցեկելով նրանց որ բարեհաճեն ուղարկել «Մշակի» տարեկան վարձը: Մենք ոչ նպատանաւ կարող ենք մեր աշխատանքից, ոչ էլ մեր աշխատանքը վարձատրվում է: Մենք միայն կամենում ենք թղթի և ապագրական ծախսը դուրս գալ: Հայր սիրում է ամեն բան նիսիս: Ինչպէս կարելի է յուսալ որ լրագիրը լաւ գնայ, որ աւելի յաճախ հրատարակել, երբ բաժանորդները միշտ պարտ են մնում խմբագրութեանը: Մենք գիտեմք նշանակեցիք մի շատ չնչին տարեկան գին, այն է 5 բուրջ, բայց այդ էլ ճիշդ չեն վճարում: Ինչո՞ւ մի և նոյն ժամանակ զարմանում են թէ ինչի մենք չենք փոխանում չաքաթը երկու երեք անգամ հրատարակել մեր թղթը: Հինգ տարի է չուսում որ «Մշակը» գոյութիւն ունի, և մինչև այժմ բաժանորդների թիւը չէ հասնում մինչև հազար, որ մենք միշտ ունենայինք չաքաթը երկու անգամ հրատարակելու: Միւս տարի թէ մէկ անգամ չաքաթը, թէ երկու անգամ հրատարակելը, այնու ամենայն ստիպված կը լինենք յայտնի որ ոչ որքն ուղարկելու չենք մեր թղթը, մինչև որ կանխիկ չը վճարէ տարեկան կամ կէս տարեկան բաժանորդութեան գինը:

«Московск. Вѣд.» լրագիրը շարունակում է ծախսեցնել իր ընթերցողներին Թուրքիայի հայերի դուրսից հեռւ Ղալարի համարներում մենք տեսնենք այդ հարկի մասին քաղաքական «Հայրենիք», «Մայրից», «Մշակի» և Պոլսի համակրութիւն, «Тифл. Вѣст.» լրագիրը և մեր լրագիր «Միթէ» այժմ էլ հայերի հերթը չէ՝ առաջնորդող յօդուածից բաւական ընդարձակ քաղաքաբ: Ի՞նչու լրագիրը վերջացում է հետեւալ համակրական խօսքերով: «Այս արած քաղաքական արդեւ պարզ չեն ցոյց տալիս որ Թուրքիայի արեւելեան սահմաններում հանդուստեմիւնը սլաւոն ապահոված չէ և որ բաւական աւելի կայ այնուդի ֆանատիկական յայտնությունը: Միթէ Եւրոպայի, որ թող է սուսկ պատմութեան մէջ նման չեղած կոտորածներ Բոլշաքիայի գեղեցիկ դաշտերում, վերջապէս իր ուշադրութիւնը չի դարձնի այն անցքերի վրա,

լու իրաւունքը մեզ չէ պատկանում», այն է որ գրական լեզուի մէջ աւելի ճիշդ և ուղիղ է գործածել ներկայ ժամանակի համար չէ քան չի, այն ամենապարզ հիման վրա, որ քաղաքական մասնիկն այստեղ է տառնէ, իսկ է էական լայն երբորդ դէմքն է, որ անփոփոխ է մնացած: Եւր որ կենդանի լեզուն իրան մէջ պահպանել է նուս կանոնաւոր ձևը, թէ և բաղաժանութիւնը միայն գործածէր, մենք իրաւունք չունենք չնդունել սակաւները ուղիղ գործածութիւնը: Այլ բան է, եթէ ազգը ամբողջ ազգը միանգամայն դէմ է գցել մի ձև և նրա տեղը ընդունել է միւրը: Ուրեմն ապահով ժամանակում չի գործ կանգնել այն պատճառով, որ այդպէս գործածելու համար չունենք, իսկ ներկայում մենք նորան չենք գործածի, որովհետեւ աւելի ուղիղ ձև ենք գտնում նոյն իսկ կենդանի լեզուի մէջ: Իսկ ինչ որ վերաբերում է այն խօսքին, որ չէ գործ է ածվում առաջ հազարից, ընդդէմ չորս միլիոն ինն հարիւր խնստուն հարիւր, մենք խանդաւար խնդրում ենք պ. Աղայեանցից, որ յարձակվելով աշխատակցութեան վրա, ինքը նրանց խորհրդներն ապագրէլ չը նան, այլ բարեհաճէ այդ գումարից դուրս գալ մի փոքրիկ թիւ, այն է երեք միլիոնից աւելի, որովհետեւ տաճկական հայերէնը չունենալով ներկայ ժամանակ, չէր էլ կարող խնդրել պարզ լեզուն ծառայել: Խորհուրդ կը տալինք պ. Աղայեանցին, որ գտնէ փոքրիկ յօդուածիկներ գրելով՝ աշխատել կանոնաւորութիւն պահպանել լեզուի մէջ, որովհետեւ եթէ մի տեղ գործ կանգնէ իր տեղը, չա հոգ է (չաքէ, — չա հոգ, թէ չա հոգ, — չա հոգ), միւս տեղ հետեւելով արեւելեան հայերէնին՝ զի տեղ տեղ, չա հոգ է, — հաղիւ թէ կարողանայ պահպանել այն կեղծ զրգը գրականութեան մէջ, որն այնտիկ յանդգնութեամբ իրան է սեպակահանում:

որոնք պատրաստվում են Թուրքիայի ափական դաւաճաններում, և հանգիստ կերպով կը նայէ ինչպէս Թուրքը բուրջի օգնութեամբ այնուդի խաղաղ բրիտանիաների արեւելքը թափան, որոնք երբէք չեն համարձակված իրանց կատարեալ ապատութեան մասին երազելու, բայց միայն հոգում էին և հոգում են որ նրանց չարքիւղի ազատ վաստակի մի կտոր հաց և ազատ պաշտել իրանց խաղը: Դա՛մանակ է մտածել, եթէ ոչ ուր կը լինի:

Թիֆլիսի աւետարական բանկը յայտնում է հասարակութեանը, որ օգոստոսի 23-ից, երկու չաքիկ օրից, բացվում է բանկի վարչութեան մէջ սեփական փոխ առաւօթեան վեց-պարսպեւտական օրիցացիների վրա բաժանորդագրութիւնը: Օրիցացիայի գինը 15 բուրջ և 50 կօպէկ է: Այդ օրիցացիների վրա բաժանորդ գրվելու ցանկացողները մայնում են բաժանորդագրութեան րօպէին ամբողջ գումարը լուրին:

Լուում ենք որ մեր հոգեւոր իշխանութիւնը դիտարկութիւն ունի նշանակել խորէն վարդապետ Ստեփանէին վարդապետի և Խմբագրի հայոց ծխական ուսումնարանների թեմական վերառեսուել: Եթէ այդ լուրը ստացւէ, մենք չենք կարող մեր համակրութիւնը չը յայտնել այդ նշանակութեանը, որովհետեւ հայր խորէնը յայտնի է որպէս գործունեալ և եռանդոտ անձն:

Ստացանք ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՆԻՍԻՑԻ հայոց բարեգործական ընկերութեան հայրը անցեալ 1875 թիւ համարի Այդ հայւրց երեսում է որ ընդհանրութեան մուտքը 1875 թիւն եղել է 4812 բուրջ և 74 կօպէկ, իսկ ծախսը նոյն թիւն եղել է 2210 բուրջ և 94 կօպէկ: Ընկերութեան ամբողջ գումարը 23,266 բուրջ և 66 կօպէկ է: Ընկերութիւնը ունի 223 անդամներ, որոնք տարեկան հինգ հինգ բուրջ են մտցնում և 32 միլիոնումը անդամներ:

Մեզ հեռագրում են ՋԱԼԱԼ-ՕԳԼՈՒՑ՝ «Լժուում մէջ պատահած ուրախացուցիչ նորութիւններից նշանաւորն այն է, որ այս օրերս առաջին անգամ մեր գաւառում տեղի ունեցաւ նա հանգստեան դատարանի բաժանման նիստը: Ժողովրդի վրա այդ նորութիւնը, որ ապացոյց է իրաւունքների կատարեալ հաւատարմութեան, խոր ապարկութիւն է գործել:

Մեզ խնդրում են հետեւեալ յայտարարութիւնը տպել: Ա. Ստեփանեան պատիւ ունի ծանուցանելու Թիֆլիսի մեծաւոր հասարակութեանը որ ֆրանսիական լեզուի և տնտեսագիտութեան դասեր է տալիս, անդադի մի դրութեանը և գիրքից եղանակով, որ յայտնի է թէ ուսանողները բոլորովին զո՛ւ պիտի չլինեն: Զանկացողները համար պատրաստ է իրանց տունը երթալ, Հասցէն՝ Ծովափնայի քաղաքապետ, Դիլօցօյի փողոցում, վերի յարկ, թիւ 12:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՒՐԻՒՄ

Ղանից գրում են «Correspondance Orientale» լրագրին որ բուրքերի ապագրութիւնները և բոնութիւնները հայերի գէմ վերջին ժամանակ շատացան: Աղբամարի վիճա-

վերջացնենք պ. Աղայեանի հետ: Ես համաձայն եմ պ. Աղայեանի հետ որ «Մշակի» խմբագիրը իրաւունք չունի պ. Աղայեանի հետ լեզուի վրա վիճել, որովհետեւ նա Մօսկվայում է ծնվել, և մասնակցութիւնը նրա կերպով Մօսկվայի կերակուրներ և Մօսկվայում թիւրք հաց էր, իսկ պ. Աղայեանը հայ է ծնվել և հայ սնվել, — բայց եւ, որ ստորագրում եմ այդ ֆէյլետտին տակ, բուն ապագր լինելով, երկխոսութիւնից միշտ սօցմա և փոխ և մինչև անգամ հարկ տա եւ կերել, ուրեմն հիմնվելով՝ նոյն իսկ պ. Աղայեանի գիտական թէօրայի վրա, կատարեալ իրաւունք ունեւմ վիճաբանել հայոց լեզուի, հայերէնի լեզուագիտական ձևերի, ոճերի և մեր մայրենի լեզուի կազմակերպութեան վրա: Այս րօպէիս էլ որ գրում եմ, անցած ամբողջ երկու շաբաթին էլ հայոց պատ ևմ պահել, և ամեն ուրբաթ և չորեքշաբթի օրերն էլ հայ սրնունում պ. Աղայեանի պէս միշտ սօսի, սխտոր, լօրի, սխտեւ և այլ բաժնարեղներն եմ ուտում, որ միշտ իրաւունք ունենամ հայոց լեզուի վրա դատողութիւն անել: Իսկ ուսիսին միշտ քուֆթա-եանի և զարու-փաւ եմ ուտում, այն կերակուրները, որոնք պ. Աղայեանի ստոմաքստում ուրիշները զըրլում եղած լօղկայի տեղն են բռնում, — ուրեմն պ. Աղայեանցից պակաս հայ մնված չեմ և կարող եմ մեր հայոց լեզուի վրա դատողութիւն անել:

Մինչև որ ֆէյլետտն գրում էլ, մտնում է բաւելականերից միւրը: Բնը նոր բան հարցնում եմ ես: — Անդրեւկովու մասին ես հարցնում, թէ Սերբիական պատերազմի վրա (բարեկամս գիտէ թէ ուրիշ բանի մասին այս րօպէիս թիֆլիսցիներից ոչ միւր չէ հարցնում և ուրիշ բանով չէ հետաքրքրվում): — Երկուսի վրա էլ ասացի ես: — Հեռագրները խո կարգապիւր որ Մուլթանին էլի փո-

—ՀԵ—
ՎԻ ՎԻՈ—

Ասիացի

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ